

ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา
AN ANALYTICAL STUDY OF THE KNOWLEDGE SOURCE IN BUDDHISM

พระครูปลัดญาณวิทย์ ขยาภิรโต (ใจลึก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐



ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา

พระครูปลัดญาณวิทย์ ขยาภิรโต (ใจเล็ก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



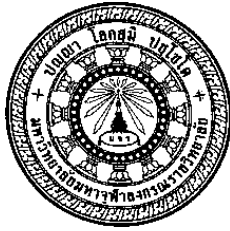
An Analytical Study of the Knowledge Source in Buddhism

Phrakhupalad Yannawit JayaṬhirato (Jaileuk)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตร ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

..... กรรมการ

(พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.)

..... กรรมการ

(พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี,ดร.)

..... กรรมการ

(พระอธิการสมนึก จรโณ,ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี,ดร.ประธานกรรมการ

พระอธิการสมนึก จรโณ,ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

พระครูปลัดญาณวิทย์ ชยาภิรโต (ใจลึก)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย	: พระครูปลัดญาณวิทย์ ชยาภริโต (ใจลึก)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี,ดร., ป.ธ.๓, พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ), ศษ.บ. (การสอนภาษาไทย), กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) : พระอธิการสมนึก จรโณ, ดร.,พธ.บ.(พระพุทธศาสนา), ศน.ม.(พุทธศาสตร์ศึกษา), ศน.ด.(พุทธศาสตร์ศึกษา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาความรู้ในทางพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาบ่อเกิดแห่งความรู้ในทางพระพุทธศาสนา และ (๓) เพื่อวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากตำรา เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ ผลการวิจัยพบว่า

ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา มีแนวคิดพื้นฐานมาจากการนำแนวทางการพัฒนาปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้เพื่อสืบค้นว่าความรู้ในพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ ความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตตระ ประโยชน์ของความรู้ในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องสั่งสอนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ เป็นบ่อเกิดแห่งศีลธรรมจรรยาและขนบธรรมเนียมประเพณี ก่อให้เกิดประโยชน์ ๓ ระดับ คืออรรถะสิ่งจำเป็นจากการนับถือปฏิบัติ สัมปรายกัตถะ ประโยชน์ภายนอกหน้ามีความปิติสุข และทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

บ่อเกิดแห่งความรู้ในทางพระพุทธศาสนา พบว่าความรู้ในทางพระพุทธศาสนา มีบ่อเกิด ๓ ทาง คือ ๑) สุตมยปัญญา เรียกปัญญาประเภทนี้ว่ารู้จำ ๒) จินตามยปัญญา เกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ๓) ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาที่ใช้ตัดสินเรื่องราวความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ของธรรมชาติ

วิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา พบว่าความรู้ในทางพระพุทธศาสนา สามารถเกิดขึ้นได้อยู่ ๒ ระดับคือระดับโลกียะและระดับโลกุตตระ วิธีทำให้เกิดความรู้ มี ๖ ประการคือ ๑) การศึกษาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม และอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ๒) ความรู้เกิดจากการฟังธรรมในวันธรรมสวนะ ๓) ความรู้เกิดจากการใช้โยนิโสมนสิการ คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ แบบแผน ๔) ความรู้เกิดจากการรักษาศีล ๕) ความรู้เกิดจากการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา เป็นการฝึกจิตให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง และ ๖) ความรู้เกิดจากพาหุสัจจะ คือความเป็นผู้ได้สดับมาก

Thesis Title : An Analytical Study of the Knowledge Source in Buddhism
Researcher : Phrakhrupalad Yannawit JayaṬhirato (Jaileuk)
Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phramaha Intharawong Itsaraphani, Pali III, B.A. (English), B.A. (Thai), M.Ed. (Educational Administration), Ph.D. (Buddhist Studies)
 : Dr. Phra Somnuek Carano, B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 8, 2018

Abstract

The research entitled “An Analytical Study of The Knowledge Source in Buddhism”. The objectives of this research are as three follows: (1) to study the knowledge of Buddhism, (2) to study of The knowledge Source in Buddhism, and 3) to analyze of The Source knowledge to Buddhism. This study is a documentary research, primary data from the Pali Canon of Mahachulalongkornrajavidyalaya University with commentary of the petition and secondary data collection from textbook, document and thesis.

It was found that knowledge in Buddhism had the basic idea from taking the lead to wisdom development in order to the application of knowledge management to find out that knowledge in Buddhism can be divided into two main kinds ,including Lōkīya level and Lōkuttara level. The benefit of knowledge in Buddhism is a tool to teach human beings to behave in a right way, to get the benefit themselves, the society and the nation. That is the source of moralities and traditions. That leads to three levels of benefits, namely Attha is necessity of respect, Samparāyikattha is the benefits in the future and happiness and Ditthadhammikattha is the benefits related to daily life.

The Source of knowledge in Buddhism found that the knowledge in Buddhism has three ways, namely 1) Sutmaya-paññā is wisdom resulting from study or knowledge that is learned from others, 2) Cintāmaya-paññā is wisdom resulting from reflection or knowledge that is thought out and 3) Bhāvanāmaya- paññā is wisdom resulting from mental development or knowledge that is gained by development or practice.

An analysis of The knowledge Source in Buddhism found that the knowledge can be took place two levels, namely Lōkīya level and Lōkuttara level. There are six ways to make knowledge that is 1) the study of Buddhist principles,

including Sappurisa-dhamma (Qualities of a good man) and Ariyasacca (The Four Noble Truths) such as Dhukkha, Sumudaya, Nirodha and Magga, 2) the knowledge of listening to the Dhamma on Buddhist Holy Day, 3) the knowledge take place from Yonisomanasikāra by thinking in a correct way, thinking orderly and thinking conventionally, 4) the knowledge of observing the precepts, 5) the knowledge of practicing Samatha-Bhāvanā and Vipassanā-Bhāvanā that is mental training in order to create the wisdom and understand thoroughly and 6) the knowledge is derived from Bāhusacca which are of the meaning as the state of the one who listens much, knows much and has much experience.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอในระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์เมตตาจากคณาจารย์หลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความเคารพขอบคุณอนุโมทนาดังต่อไปนี้คือ พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี,ดร.และพระสมณีก จรโณ, ดร. อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่คอยให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะด้วยดี

ขอขอบคุณ อนุโมทนาคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ประจำบัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ทุก รูป/คน ที่ให้คำแนะนำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการจัดทำเอกสารติดต่อกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบคุณบรรณารักษ์ที่ให้ความอนุเคราะห์แนะนำเอกสาร ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้องจนทำให้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์มีความแม่นยำ และถูกต้องรวมถึงทุกท่านที่มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จถูกต้อง และเป็นมาตรฐาน

ขอขอบคุณอนุโมทนาคุณบิดา คุณมารดาที่ให้สติปัญญา อุ้มชูเลี้ยงดู อุปถัมภ์คำชูด้วยความรักและห่วงใยคุณความดี และบารมีใดๆ ที่ข้าพเจ้าทำแล้วจากงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาแด่คุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง อานิสงส์ใดๆ จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอถวายเป็นกุศลแด่บูรพาจารย์ และขอมอบแด่คุณบิดา คุณมารดา คุณครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณ ผู้มีอุปการคุณ ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเทอญ

พระครูปลัดญาณวิทย์ ขยาภิโรโต (ใจเล็ก)

๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒
บทที่ ๒ ความรู้ในพระพุทธศาสนา	
๒.๑ ความหมายของความรู้	๑๔
๒.๒ ประเภทของความรู้	๑๗
๒.๒.๑ ประเภทของความรู้ทั่วไป	๑๗
๒.๒.๒ ทฤษฎีความรู้และการเรียนรู้	๑๙
๒.๓ ประเภทของความรู้ทางพระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๓.๑ ความรู้ทางพระพุทธศาสนาระดับโลกียะและโลกุตตระ	๒๒
๒.๓.๒ ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญญา	๒๗
๒.๓.๓ แนวทางการจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนา	๓๐
๒.๔ ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา	๓๔
๒.๔.๑ ความรู้ระดับสัญญา	๓๔
๒.๔.๒ ความรู้ระดับวิญญาน	๓๕
๒.๔.๓ ความรู้ระดับปัญญา	๓๗
๒.๔.๔ ความรู้ระดับปัญญา	๓๘

บทที่ ๓ บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา

๓.๑ บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา	๔๘
๓.๑.๑ ความรู้ระดับสัญญา	๔๘
๓.๑.๒ ความรู้ระดับวิญญาน	๕๐
๓.๑.๓ ความรู้ระดับญาณ	๕๑
๓.๑.๔ ความรู้ระดับปัญญา	๕๔
๓.๒ ความรู้เกิดจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๕๖
๓.๒.๑ สัมปติธรรม	๕๖
๓.๒.๒ ฌัมมัสสนา	๕๗
๓.๒.๓ โยนิโสมนสิการ	๖๐
๓.๒.๔ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ	๖๗
๓.๒.๔.๑ คีล	๖๗
๓.๒.๔.๒ สมถภาวนา	๖๘
๓.๒.๔.๓ วิปัสสนา	๗๐
๓.๒.๔.๔ ความรู้เกิดจากพาหุสัจจะ	๗๓
๓.๒.๔.๕ ความรู้เกิดจากอริยสัจ ๔	๗๕
๓.๒.๔.๖ ความรู้เกิดจากปฏิจลสมุปบาท	๗๙

บทที่ ๔ วิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา

๔.๑ วิเคราะห์ความรู้ในพระพุทธศาสนา	๘๔
๔.๑.๑ ปัญญารากฐานความรู้ในพระพุทธศาสนา	๘๔
๔.๑.๒ วิเคราะห์ความรู้ที่เกิดจากศรัทธาและปัญญา	๘๘
๔.๒ วิเคราะห์ประเภทของความรู้ในพระพุทธศาสนา	๙๘
๔.๓ บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา	๑๑๐
๔.๓.๑ ความรู้ระดับสัญญา	๑๑๐
๔.๓.๒ ความรู้ระดับวิญญาน	๑๑๑
๔.๓.๓ ความรู้ระดับญาณ	๑๑๑
๔.๓.๔ ความรู้ระดับปัญญา	๑๑๒
๔.๓.๕ แหล่งกำเนิดความรู้ในพระพุทธศาสนา	๑๑๔
๔.๓.๖ วิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ตามแนวพุทธศาสนา	๑๑๙

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๑
๕.๑.๑ ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา	๑๒๑
๕.๑.๒ บ่อเกิดแห่งความรู้ในทางพระพุทธศาสนา	๑๑๔

๕.๑.๓ วิเคราะห์วิธีพัฒนาความรู้จากบ่อเกิดแห่งความรู้ ในพระพุทธศาสนา	๑๑๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๒๖
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย	๑๒๖
 บรรณานุกรม	 ๑๒๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิจัยเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	มัคฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	มัคฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.นิ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ข. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุกก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอก. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ข. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ (ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวรรค	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๑๒๗/๙๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๑๒๗ หน้าที่ ๙๓ เป็นต้น